

ბუნება და სულიერი განვითარება აკაკი წერეთლის მიხედვით

*** **ადგიშვილი თ., ***ბერძენიშვილი ნ.**

**საქართველოს ეკოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემია*

***აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

****თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

ანოტაცია: ჩვენი ღრმა რწმენით, აკაკი წერეთელი ყველა დროის ყველაზე პოპულარული ქართველი პოეტია და იშვიათად თუ დაიბადება საქართველოში ისეთი ბედნიერი მგოსანი, რომელსაც ხალხის მსგავსი სიყვარული რგებოდეს სიცოცხლეშივე, ისე როგორც ეს მას ხვდა წილად. მისი ყველაზე პოპულარული ნაწარმოებები კი „განთიადი“, „სულიკო“ და „გამზრდელია“, ხოლო ყველაზე ცნობილი, ქართველისათვის საყვარელი და უკვდავი აფორიზმია: „მაგრამ მართო წრთვნა რას უზამს, თუ ბუნებამ არ უშველა.“ სწორედ ამ აფორიზმის ირგვლივ გვექნება საუბარი და სხვა საკითხებთან ერთად „გამზრდელის“ მთავარი გმირების ბათუს, საფარბეგისა და ჰაჯი უსუბის მორალურ-ფილოსოფიურ მხარესაც შევხებით.

საკვანძო სიტყვები: ბუნება, სულიერი განვითარება.

აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში გამორჩეული ადგილი უჭირავს პოემა „გამზრდელს“. აღმზრდელობით-ფილოსოფიური საკითხი საერთოდ წარმოადგენდა აკაკის მყარი ინტერესების ძირითად სფეროს.

ამ პოემაში, აკაკიმ, მისთვის ჩვეული სიცხადითა და სიღრმით განიხილა უაღრესად მნიშვნელოვანი დიდაქტიკურ-ეკოლოგიური პრობლემა: რა განსაზღვრავს ადამიანის სულიერ ფორმირებას? ამ მიზნით განვიხილოთ თუ რა მოსაზრებებია გამოთქმული ამ საკითხთან დაკავშირებით და რა ადგილი უკავია ამ მოსაზრებებს არსებულ თეორიებს შორის.

უძველესი დროიდან ბატონობდა რწმენა აღზრდის უდიდესი როლის შესახებ. ასე ფიქრობდნენ ძველი ბერძენი, რომაელი, არაბი, ქართველი და სხვა ხალხების გამოჩენილი ფილოსოფოსები.

მე-18 საუკუნეში მოსაზრება აღზრდის შესახებ ღებულობს თეორიულ დასაბუთებას. **ჯონ ლოკის** მიხედვით „აღზრდა ქმნის უდიდეს სხვადასხვაობას ადამიანებს შორის“, იგივე აზრის გახლდათ ემანუილ კანტიც, რომლის მიხედვით „აღზრდაში იმალება ადამიანის ბუნების სრულქმნის უდიდესი საიდუმლოება“. ასეთი თეორიები ემპირისტული ხასიათისაა.

მე-19 საუკუნეში წარმოიშვა და განვითარდა ნატივისტური თეორია. მის წარმოშობა-განვითარებაზე, როგორც ცნობილია, გავლენა მოახდინა **დარვინის** ეკოლოგიურმა მოძღვრებამ. ამ თეორიის თანახმად, ადამიანის სულიერ ფორმირებაში თანაბარია არა აღზრდა, არამედ მემკვიდრეობითობა. ადამიანის ემბრიონში თავიდანვეა მოცემული მისი შემდგომი ყველა თვისება. დაბადების შემდეგ ხდება მისი შემდეგი აღზრდა-განვითარება.

არა აქვს მნიშვნელობა იცნობდა თუ არა აკაკი ამ ამ თეორიებს. მან მისეული ხედვა წარმოგვიდგინა. აკაკის აზრით, არც აღზრდა და არც მემკვიდრეობითობა ცალ-ცალკე არაა საკმარისი, აუცილებელია მათი გაერთიანება.

ასეთი მოსაზრება ნათლად ჩანს გამზრდელში საფარ-ბეგის მაგალითზე. ის ბათუს ძიძიშვილია. ამ ფენომენს უფრო სრულყოფილად გაიგებ თუ **ლეო ქიაჩელის** „ჰაკი ამბას“ გაეცნობი. ისე ძნელად თუ ჩაწვდება კაცი ბათუს უცნაურ დიდსულოვნებას, როცა საფარმა დაუნდობელი დანაშაული ჩაიდინა. ჩაიდინა და ხელებდაშვებული ელოდება მკაცრ განაჩენს.

–„არა! შენ ვერ შეგეხება სასიკვდილოდ ჩემი ტყვია:

დედაჩემის გაზრდილი ხარ მისი ძუძუ გიწოვია...

რაც ქვეყანას მიაჩნია რჯულზე უფრო უმტკიცესად

რომ გასტეხე, ის გეყოფა სიკვდილამდე შენ საკვნესად“.

ზოგჯერ გაუთვითცნობიერებელ კაცს უჭირს იმის გაგება, თუ რა არის ის, რაც რჯულზე უმტკიცესია? უამრავი კითხვა ჩნდება და მათზე პასუხის გაცემას აადვილებს **ჰაკის** სიტყვები, როცა თავის ძიძიშვილს ეუბნება: „მე არ შემძლია შენი თავი სიკვდილს დავეთმო, **უჯუშ**, სანამ ცოცხალი ვარ. შენმა გამზრდელმა მამაჩემმა მიანდერძა, როცა კვდებოდა: უჯუშში შენი მზე არის, ეს იცოდე. სიცოცხლე იმისათვის მომიცია, რომ იგი უჯუშს შესწირო, როცა ამის საჭიროება დადგებოდა. დედაჩემმაც გაიგონა ეს სიტყვები და დღესაც ცოცხალია შენი ძიძაო. ასე არ ეუბნებიან საკუთარ ძმაზეც კი, ასეთ რამეს მხოლოდ ძიძიშვილზე ეუბნებიან და როცა მკითხველმა იცის **ჰაკისა** და **უჯუშის** ისტორია, მაშინ უკეთესად აანალიზებს **ბათუ აფხაზის** საქციელს. ხვდებიან, რომ **საფარი** უბრალოდ მეგობარი არ არის, ის ძიძიშვილია და მის მიმართ ყველაფერი სხვანაირადაა, ყველაფერი ბევრად უფრო მაღლა დგას, ვიდრე ნებისმიერ ძმობასა და მეგობრობაში. „ჰაკი ამბას“ გაცნობის გარეშე უჭირთ **საფარ-ბეგის** სულმდაბალი საქციელის გაგება. ან როგორი გასაგებია, იძალადო უახლოესი ადამიანის მეუღლეზე, დაიკმაყოფილო ცხოველური ჟინი, მერე წამოწვე და დაელოდო როდის მოგიყვანს ეს ადამიანი ძიძიშვილის გულისათვის თავმოყვარეობის, პატიოსნების დათმობისა და სიცოცხლის ფასად მოპოვებულ ბედაურს. რატომაა ბედაურის მოყვანა პატიოსნების შეწირვა და უზნეობა? უზნეობაა, რადგან ქურდობა ჩაიდინეს, თუმცა ის გამართლებულია **საფარ-ბეგის ზია-ხანუმისადმი** უსაზღვრო სიყვარულით:

–„სხვა გზა არ მაქვს მოპარვაა მხოლოდ ერთად-ერთი ღონე,

თუმც კი სხვა დროს არ იკადრებს ამას კაცი თავმოძწონე“.

სიყვარული ყველაფერს ამართლებს. ყოველ შემთხვევაში ამ მომენტში ერთნაირად ფიქრობენ **საფარი** და **ბათუ**.

ერთი მხრივ, რატომ თვლის **ბათუ**, რომ თავი უნდა გაწიროს ძიძიშვილისათვის და მეორე მხრივ, რატომ არ თვლის საჭიროდ **საფარ-ბეგი**, ალაგმოს თავისი ცხოველური ჟინი ან რატომ იღებს, როგორც დამსახურებულს, **ბათუს** თავგანწირვასა და დიდსულოვნებას? **საფარ-ბეგის** ფენომენსა და ზემონახსენებ აფორიზმზე – „მაგრამ მარტო წვრთნა რას უზამს, თუ ბუნებამაც არ უშველა“ – ერთროულად უნდა ვიმსჯელოთ. ავხსნათ, რა არის სიტყვა „ბუნება“.

ამაზე მარტივი პასუხი აქვთ ხოლმე-გენეტიკა. ადამიანის პიროვნებას ორი ძირითადი ფაქტორი განსაზღვრავს: გენეტიკა და გარემო, რომელშიც შედის ოჯახი, სკოლა, ქუჩა, მეგობრები, თანამოაზრეები, ეკონომიური მდგომარეობა და ა.შ. გარემო და ეკოლოგიური პირობები ძალიან კარგი ჰქონდა **საფარ-ბეგს**: სავარაუდოდ, 7 წლამდე ბათუს ოჯახში იზრდებოდა. ისეთი ოჯახი, რომელმაც ასეთი ღირსეული და დიდსულოვანი კაცი (**ბათუ**) აღზარდა, არც მიზარებული შვილს დააკლებდა ხელს; მერე **ჰაკი-უსუბი** მიუჩინეს მოძღვრად და რამდენად ღირსეული აღმზრდელი იყო, დაამტკიცა თავისი რადიკალური საქციელით და **აკაკიმაც** სწორედ მას მიუძღვნა ეს პოემა. ოჯახის შვილობითაც დასაკვებხნად აქვს საქმე **საფარს**, რადგანაც **უსუბზე** ასე წერს პოეტი: „სადაც კია გვარიშვილი, ყველა მისი გაზრდილია ანუ **საფარ-ბეგიც** კარგი გვარის შვილი ყოფილა, მაღალი წრის წარმომადგენელი. ამას ყველაფერს ემატება თვითონ პერსონაჟთა შეფასებაც. თავად საფარი საკუთარ თავზე ამბობს: „დღემდის

მტკიცე პირიანსა, დღეს მიტყდება ძმაო პირი!“ როცა ალმასხიტისა და ზია-ხანუმის ამბავს ჰყვება თან ჩაურთავს.

–„ვაჟკაცია თვალ-ტანადი, ცხენოსანი უებარი!...
მეტოქეა ჩემი მხოლოდ, ერთადერთი საშიშარი!“

ზია-ხანუმიც ასე ფიქრობდა და იმიტომაც დაავალა **საფარს** მაინცდამაინც **ინალიფას** ლაფშა მოეპარა.

ძალზე საინტერესოა **ბათუს** დახასიათება:

„...არ ხარ ქვეყნის უცადი და უმეცარი, -
სავაჟკაცოდ გამოსული, უდრეკი და უშიშარი!“

ამ ამონარიდების მიხედვით **საფარ-ბეგი** შეგვიძლია დავახასიათოთ როგორც თავმოყვარე, მამაცი, ქვეყნის ავ-კარგის მცოდნე ადამიანი, ისე კარგად ესმის „სამამაცონი საქმენი“, სამაგალითოდ და იშვიათად მოეპოვება ბადალი.

ერთი ფრაზაც კი არ არის, რომელიც უარყოფითად დაახასიათებს იმ უღირსი საქციელის ჩადენამდე, ან რაიმე მინიშნება მის წარმომავლობასა და გენეტიკაზე. მას სულმდაბლობის გამოჩენის შემდეგაც შეუძლია ღირსეულად მოიქცეს [1].

რაც აქამდე ვილაპარაკეთ ყველაფერი დადებითია. ახლა ის ავხსნათ, ასეთი რა იყო ეს „ბუნება“, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა ღირსება **საფარისა** არარაობად აქცია.

საფარ-ბეგს შემთხვევით არ შეუვლია **ბათუსთან**, საგანგებოდ მივიდა და მიუხედავად იმისა, რომ პირდაპირ არ უთხოვია ძიძიშვილისათვის, ძალიან მშვიდად ხვდება გავიგოთ **ბათუს** წინადადებას, რომ წავა მის მაგიერ ამ ძალიან „უკადრის“ და სახიფათო საქმეზე. ეს, რომ ნამდვილად სიკვდილ-სიცოცხლის საქმეა, ჩანს შემდეგი სიტყვებიდან: „ან მოგიყვან იმ ცხენს, ან თავს შეეწირავ შენს მეგობრობას!“. აქ ისევ **ლ. ქიაჩელის** ნაწარმოები დაგვეხმარება, **ბათუს** უანგარო თავდადება. ამ მოთხრობიდან ზემოთ მოყვანილ ციტატას **ჰაკის** ბიძის, **კაც ამბას** სიტყვებიც დავუმატოთ, უჯუმს, რომ ეუბნება: „ჩვენი გაზრდილი ხარ, **უჯუმ**, ვალდებული ვართ, შენს მაგიერ ჩვენ მოვკვდეთ ყველა...“ ამ სიტყვების შემდეგ, გამზრდელშიც ყველაფერი ნათელი ხდება ძიძიშვილობასთან დამოკიდებულებაში.

ყოველგვარი შეწინააღმდეგების გარეშე, უდრტვინველად იღებს ამ გადაწყვეტილებას **საფარი**, თითქოს მოვალეა **ბათუ** და იმასაც კი არ სთავაზობს, რომ თან გაჰყვეს. აქ აუცილებლად უნდა გავიხსენოთ თავადების სიტყვები „ჰაკი ამბადან“, როცა **უჯუმში** ცდილობს, აღიაროს თავისი დანაშაული, რომელსაც ძიძიშვილი **ჰაკი**, იბრალებს. თავადები შებოჭავენ **უჯუმს**, სიმართლე რომ არ თქვას ერთ-ერთი ეუბნება: „ძიძიშვილი რომ არის, თავიც უნდა გასწიროს შენთვის. კარგად იქცევა, იცოდე, სიტყვა არ დასძრა“. ძალიან კარგად ჩანს თავადების პოზიცია ასე ძვირფას მორღუობაში. თანაც ეს არ არის რომელიმე რიგითი თავადის შეხედულება, ეს ზოგადი ტენდენციაა, ამ შემთხვევაში თავადი არაა გამონაკლისი.

ყველაზე ამაზრზენი და უღირსი საქციელი მაინც ისაა: ასეთი ბოროტების ჩამდენი **საფარ-ბეგი** მშვიდად წამოწვება კერასთან და ელოდება, როდის მოუყვანს ცხენს **ბათუ**. **საფარის** ზნეობრივი სიმდაბლე ყველაზე მეტად მაშინ ჩანს, **ბათუ** როცა გააღვიძებს და შეშინებული წამოხტება, თუმცა არაადამიანური ძალისხმევით გაღიმებული **ბათუს** დაინახავს თუ არა მაშინვე გახარებული გაიფიქრებს:

–„არ უთქვამს ქალს, რაც შევცოდე, ჩანს ნამუსი შეუნახავს
ჩემს საქციელს სამარცხვინოს, ვინ გაიგებს, ვინ დამძრახავს?“

ყველაზე ზნედაცემული კაცის ფიქრია ეს სიტყვები. რა აკეთებინებს, რა აფიქრებინებს ამ ყველაფერს **საფარს**, რომელიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საცა სამართალია, ღირსეული კაცი უნდა ყოფილიყო?

აქ აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ბატონყმური ურთიერთობის მორიგი სამარცხვინო ფურცელი ისტორიიდან, როცა ბატონების მხრიდან სექსუალური ძალადობა ლამის ჩვეულებრივი ამბავი იყო და ყმების დაქორწინებისას პირველი ლამის უფლებასაც ხშირად იტოვებდნენ ხოლმე.

აქ საკმარისია გავიხსენოთ ილია ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობი“, სადაც აღწერილია „მოსიყვარულე“, ერთად შეზრდილი ბატონისა და ყმის ურთიერთობა როცა ქალზე მიდგება საქმე, დავითი (ბატონი) მაშინვე ივიწყებს ყველაფერს ღირებულს, რაც აკავშირებს გაბროსთან (ყმასთან) და როცა ეუბნებიან, რომ ის ქალი, რომლის ნამუსის ახდაც სწადია, გაბრიელის შეყვარებულია, ოდნავ დაფიქრებული ეუბნება: „მეწყინა, ეგ რომ მითხარი, მაგრამ არა უშავს-რა, შენ, რაც გითხარი, ისა ჰქენი, მე და გაბრო მოვრიგდებით“.

ილია იმაზეც მიაჩნებდა „ოთარაანთ ქვრივში“, როცა არჩილი და კესო გიორგის ტრაგედიას ანალიზებენ, რომ ბატონყმობა კი გადავარდა, მაგრამ მენტალიტეტი იგივე დარჩა.

საფარიც ბეგია, მბრძანებელი, ბატონი და საფიქრებელია, რომ მემკვიდრეობით, გენეტიკურად მიღებულმა სწორედ ამ თავადურმა მენტალიტეტმა, თავადურმა ავხორცობამ ჩაადენინა საფარს ის სულმდაბლობა და ასევე გენეტიკურად, თავადურმა უზრუნველყოფამ და საკუთრების განცდამ წამოაწვინა სინდისაუმღვრეველად ბათუს მოლოდინში კერასთან. ასეთი აზროვნებისათვის ბევრს სულაც არ ნიშნავს, რომ ბათუ მისი ყმა კი არა, მიძიშვილია.

მაინცდამაინც ვერ დავაბრალებთ საფარს, რომ ყველაფერს რაც შესცოდა გააზრებულად და შეგნებულად აკეთებს, როგორც თავადი. მაგრამ, ალბათ, უპრიანი იქნება შვეიცარიელი ფსიქიატრისა და ფსიქოთერაპევტის კარლ ჰუსტავ იუნგის საინტერესო ცნებას თუ მოვიშველიებთ-„კოლექტიური არაცნობიერი“. ეს არის „შეხედულებათა და ტიპურ რეაქციათა სისტემა, რომლებიც შეუმჩნევლად განსაზღვრავდნენ ადამიანის ცხოვრებას. თანდაყოლილი პროგრამირებისა და უნივერსალური ნიმუშების გავლენის ქვეშ ექცევა არა მხოლოდ ელემენტარული ქცევითი რეაქციები, არამედ ასევე აღქმა, აზროვნება და წარმოსახვა. აქ ალბათ უფრო სწორი იქნებოდა გვეხმარა ტერმინი „თავადური არაცნობიერი,“ რომელიც იმავეს გულისხმობს, ოღონდ მხოლოდ პრივილიგირებული ფენისათვის დამახასიათებელს. ე.ი საფარ-ბეგი ამ ყველაფერს გაცნობიერებულად კი არ ჩადის, არამედ საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული და მისთვის თანდაყოლილი სწორედ ის. „თავადური არაცნობიერი“ კარნახობს იმას რომ მიიღოს ყველაფერი, რასაც მოისურვებს და მიიღოს ისე, თითქოს მისი კუთვნილებაა. უნდა ვიფიქროთ, რომ სწორედ ეს თავადური მენტალიტეტი ამ შემთხვევაში ის „ბუნება“ გენეტიკურად, რომ მიიღო საფარმა და ბრძენი ჰაჯი-უსუბის ამაგი, რომ ასე გააუფასურა.

თუმცა საფარი ბოლომდე ზნედაცემული არ არის. იურისპრუდენციის მიხედვით დანაშაულის დაფარვის მოთხოვნილება ყველა ადამიანს აქვს. განსხვავება მას შემდეგ იჩენს თავს, როცა დანაშაული გამჟღავნებულია. თუ ბოლომდე ზნედაცემულ ადამიანთან გვაქვს საქმე იგი არაფერს გრძნობს, მაგრამ შინაგანად პატიოსან კაცს სინანული იპყრობს. როცა საფარ-ბეგმა დაინახა, რომ ბათუმ ყველაფერი იცოდა, იგი საშინელი სინანულის გრძნობამ შეიპყრო. მიძიშვილი ევედრება მოკლას და სინდისი გაუმრთელოს. ამგვარად, მხოლოდ შინაგანად გაურყვნელ კაცს შეეძლო ის გაეკეთებინა, რაც საფარ-ბეგმა მოიმოქმედა: მართალია წავიდა გამზრდელთან და ყოველივე უამბო, რათა ამ უკანასკნელს მაინც გაენთავისუფლებინა საფარი მტანჯველი სინანულისაგან.

პოეტის აზრით ბათუმ იმიტომ გამოიჩინა ასეთი დიდი დანაშაულის პატიების უნარი, რომ ის თავისუფალია ე.წ „თავადური მენტალიტეტისგან,“ სიხარბისგან. მისთვის სრულ იდილიას წარმოადგენს „კარგი თოფი, კარგი ხმალი, კარგი ცხენი და ნაბადი,“ ის რთული ცხოვრების უარმყოფი და მცირედი ცხოვრებითაც კმაყოფილია, ის მიძიშვილობისა და მორღუობის ტრადიციების უბადლო დამცველია, მას შენდობის და პატიების არაჩვეულებრივი უნარი გააჩნია, რითაც არამარტო აფხაზურ ტრადიციებზე, არამედ საერთო ქართველურ და თუ გნებავთ ზოგად კავკასიურ ადათწესებზე აღზრდილი ნამდვილ გმირს განასახიერებს. ბათუ გასაოცარ სიმტკიცეს იჩენს ჯერ მაშინ, როცა გაუბედურებულ და შერცხვენილ ცოლს ანუგეშებს და მეორედ, როც ცხელ გულზე მიძიშვილის სისხლს არ ღვრის: ბათუს ადმიანური ბუნების სიღრმე განსაკუთრებით დაფასებულია. ეს სიღრმე მოჩვენებითი კი არაა, არამედ ნამდვილი, რადგანაც მან საფარის დანაშაულიც ასევე ბოლომდე შეიცნო. ბათუმ გამოძებნა სულიერი ძალა

და საფარ-ბეგი არ დასაჯა, რაკი დაინახა, რომ დამნაშავე ალაღად ნანობს თავის დანაშაულს და ესმის მისი საქციელის არსი. ის ბოლომდე მაინც არ ურიგდება დანაშაულს და **საფარ-ბეგს** გამზრდელთან აგზავნის. დანაშაული შეგნებულია, შენდობის აქტივ აღსრულებული, მაგრამ საფარის ბედი მაიმე გადაუწყვეტელია. იგი მოვალეა, ეახლოს გამზრდელს და შეულამაზებლად უამბოს ყველაფერი. **საფარ-ბეგიც** ასე მოიქცა.

მაღზე საინტერესოა **ჰაჯი-უსუბის** საქციელი. როცა მან აღზრდილის აღსარება მოისმინა, მოულოდნელი განაჩენი გამოიტანა: აიღო დამბაჩა და სიკვდილით დასაჯა არა **საფარ-ბეგი**, რომელიც მორჩილებით უშვერდა გულ-მკერდს ცოდვამონანიებული, არამედ საკუთარი თავი. **საფარის** ნაამბობის შემდეგ, გამზრდელმა ცხადად და მკაფიოდ დაინახა, რომ დაირღვა მოყვასის მოყვასისადმი სიყვარულისა და პატივისცემის ჰარმონია. მის კვლავ აღსადგენად აუცილებელია სასჯელი, რომელიც დაუფიწყარ გაკვეთილად იქცევა არა მარტო აღზრდილისათვის, არამედ ყველა აღსაზრდელი ადამიანისათვის. სასჯელი სამაგიეროს მიზლვას კი არა, არამედ ზნეობრიობის დემონსტრირებას უნდა ემსახურებოდეს. ზნეობა იურიდიულ ნორმებზე მაღლა უნდა იდგეს. გამზრდელშიც ასეა, მზატვრული შემოქმედება, უპირველეს ყოვლისა ადამიანის ზნეობრიობის გაღვივებასა და სულიერ გასპეტაკებას უნდა ემსახურებოდეს. სიტყვაკაზმულ მწერლობაში და პოეზიაში გმირიც ის პერსონაჟია, ვინც ზნეობრიობის კარნახით ცხოვრობს და არა იურიდიული კანონების დომინანტობით, გენბავთ- ადათობრივი კანონების მორჩილებით (**ასეთებია ვაჟას ზვიადური, ჯოყოლა, ალუდა, ალაზა** და სხვა).

ამიტომაცაა, რომ ამა თუ იმ ნაწარმოების ნებისმიერი პერსონაჟი, არაა გმირი. ცხადია **ჰაჯი-უსუბს** შეეძლო დაესაჯა **საფარი**, მოეკლა იგი, მაგრამ ეს იქნებოდა მხოლოდ სამაგიეროს გადახდა, ერთი დანაშაულის მეორით ჩანაცვლება, ბოროტების ბოროტებით მოკვეთა, რაც **ჭამირეჯიბის „დათა თუთაშხიას“** მიხედვით, ახალ ბოროტებად ითვლება. ჭეშმარიტად პატიოსანი მხოლოდ ის ადამიანია, ის აღმზრდელია, ვინც მიიჩნევს, რომ თავად უნდა აგოს პასუხი სხვისგან ჩადენილი დანაშაულის გამო. ამიტომაც დაასრულა **ჰაჯი-უსუბმა** სიცოცხლე თვითმკვლელობით, რომ თავი გაზრდილის მიერ ჩადენილი დანაშაულის თანამონაწილედ მიიჩნია. როგორც კი იმას გავითვალისწინებთ, რომ მან გამოიტანა არა იურიდიული (მამა შვილის მოქმედებაზე პასუხს არ აგებს თუ შვილი სრულწლოვანია), არამედ ზნეობრივი განაჩენი, გასაგები გახდება მისი საქციელის სიმართლე და სისწორე. მან გაზრდილის დანაშაულის საფუძველი თავის თავში იპოვა. ამის უნარი არ გააჩნიათ არც **ალ. ყაზბეგის, არც ნ. გოგოლის და პრ. მერიმეს** თითქმის ანალოგიურ გმირებს-შვილებს მკვლელებს-ხევისბერ გოჩას, ტარას ბულბასა და მატეო ფალკონეს. ონისეს მოკვლით გოჩა დაისაჯა, მან ვერ გაუძლო ამ ტრაგედიას და ჭკუიდან შეიშალა. **მერიმე და გოგოლი** გვერდს უვლიან თავიანთი გმირების ფინალის წარმოჩენას, რაც მკითხველის ერთგვარ უკმაყოფილებასაც უნდა იწვევდეს. ხევისბერივით დაისჯებოდა **ჰაჯი-უსუბიც, საფარ-ბეგი** რომ მოეკლა. მართალია ის ბიოლოგიური მამა არ გახლავთ საფარისა, მაგრამ აღმზრდელიც ხომ იმავე მამის მოვალეობას ასრულებს, ოღონდ სულიერის. ამიტომაც ამჯობინა გამზრდელმა თავის მოკვლა. ცნობილი ლიტერატურათმცოდნის **ა. ბაქრაძის** აზრით **ჰაჯი-უსუბის** თვითმკვლელობა ასე შეიძლება განიმარტოს. **აკაკი წერეთელი** აქ ქრისტიანული მითის მოდელს იმეორებს. ადამიანთა ცოდვის გამოსყიდვის მიზნით ძე ღმერთმა თავი გაწირა-ის ჯვარს ეცვა. საკუთარი სისხლითა და ხორციტ ზღო დანაშაული.

ასევე საკუთარი სიცოცხლით გამოისყიდა **ჰაჯი-უსუბმაც** აღზრდილის დანაშაული. შეცდომას დავუშვებთ თუ ვიფიქრებთ, რომ მისი თვითმკვლელობა აორკეცებს საფარ-ბეგის დანაშაულს. ეს თვითმკვლელობა საფარ-ბეგის სამშვინველის განწმედას განაპირობებს. კაცი, რომელსაც დანაშაულის გაცნობიერება შეუძლია, გულგრილი ვერ დარჩება გამზრდელის საქციელისადმი. საფარ-ბეგს კი დანაშაულის გაცნობიერება შეუძლია, რაზეც მეტყველებს ის, რომ იგი, თავდახრილი, სასიკვდილოდ გამოზადებული იდგა ბათუს წინაშე და ისიც, გამზრდელთან გამოცხადებისას თავად უამბო ყველაფერი და მორჩილად დაელოდა განაჩენს. ასეთი ადამიანი **ჰაჯი-უსუბის** სიკვდილის მერე სხვა ზნეობით იცხოვრებს. **ჰაჯი-უსუბი** მარტო

სიცოცხლეში კი არ იყო საფარ-ბეგის მოძღვარი, არამედ-სიკვდილშიაც. გამზრდელის მოკვდინებით აკაკიმ გაილაშქრა მოძველებული თავადურ-ფეოდალური გადმონაშთების(პირველი ღამის უფლება, ყმის გაყიდვა და სხვ) წინააღმდეგ და მაღალი ზნეობით აღჭურვილმა მაშინდელ საზოგადოებას ჰაჯი-უსუბის მოქმედებით ამცნო ამ მავნე, სამარცხვინო გადმონაგარის სასწრაფო აღმოფხვრის აუცილებლობა. ჰაჯი-უსუბმა სიკვდილით გაცილებით მეტი ასწავლა საფარს, ვიდრე შესაძლოა-ცხოვრებით. წარსულმა (გამზრდელმა) მომავალს(გაზრდილს) პატიოსანი არსებობის უკვდავი გაკვეთილი და შემდგომი პატიოსანი ცხოვრების შანსი მისცა. ასეთი მიდგომით დიდი აკაკი გაცილებით მაღლა დგას ყაზბეგზე, გოგოლზე, მერიმეზე და მსოფლიოს ნებისმიერ კლასიკოსზე. „გამზრდელის“ პერსონაჟების მთავარი პრინციპია შენდობა და დანაშაულის გამოსყიდვა. აკაკის აზრით, დანაშაულის ზნეობრივი გამოსყიდვა ადამიანს შეუძლია მონანიებითაც (საფარი) , პატიებითაც (ბათუ) და თვითდასჯითაც (ჰაჯი-უსუბი). შურისძიებით კი დანაშაული არ გამოისყიდება, მხოლოდ დანაშაულის ერთი სახეობა შეიცვლება მეორეთი. ამიტომ ჰაჯი-უსუბის ზნეობრივი პრინციპი უფრო მაღალია ვიდრე ხევისბერის, ბულბასის და ფალკონესი. ასეთი შედარებითი ანალიზი საუცხოოდ წარმოაჩენს აკაკი წერეთლის გამზრდელის სულიერ-ზნეობრივი სრულყოფის სამყაროს, მის სიღრმისეულ აზრს, განსაკუთრებულობას, გამორჩეულობას და თავისებურებას.

სულიერი ამაღლების თვალსაჩინო მაგალითია აკაკის „ განთიადი“. ერი შეძრა დიმიტრი ყიფიანის მუხანათურმა მკვლელობამ.

ფაქტი იქცა მოვლენად. მაშინდელი საქართველო ერთ კაცს კი არა, თავდადებისა და გმირობის სიმბოლოს დასტიროდა,ცხოვრების წესსაც ზეიმობდა,რადგანაც ერთ-ერთმა უპირველესმა შვილმა საქმით დაუმტკიცა საქართველოს არსებობისა და ბრძოლის წესი. აკაკი წერეთელმა ერთ-ერთი თავისი შედეგური უძღვნა ამ მოვლენას."განთიადი"ქართველი კაცის სალოცავია.დიდებული ექსპოზიციის წყალობით უმაღლ შევდივართ სავანეში, სადაც ჩაგესმით ციური ხმები და ემზადებით სულიერად ამაღლებულთან შესახვედრად. ერთ სხეულად არის შეკრული ცის, მნათობის, მთაწმინდისა და ერისკაცის ძვალთშესალაგი. „მთაწმინდა ჩაფიქრებულა, შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვლავსა, მნათობი სხივებს მალლით ჰფენს თავდადებულის საფლავსა.“ ეს უკვე წმინდა ადგილია-კოსმიურთან გადებული ხიდი. აქედან ქართველი კაცის სული სხვა სამყაროებს უერთდება, ამაღლებულ საფლავს თავისი წმინდა გზით მიჰყავს ერის სული. ახალი სიმამლები საკენ უჭირავს მზერა. აკაკი წერეთელი სეისმოგრაფის სიზუსტითა და სიფაქიზით გრძნობს ამ შეხებას, ამ მიახლოებას წმინდა ადგილთან. აქ ყველაფერი ნერვებად ქცეულა, მიახლოება კი მუხტავს ადამიანის სულს დიდი გრძნობით და უჩვეულო განცდით. ყველაფერი სიწყნარეს დანატრებია, მაგრამ ეს სიწყნარეა არა სიგარიელის, არამედ გრძნობის; ფიქრის უჩვეულო წნევისაგან შექმნილი ისეთი სიწყნარეა, მისი დარღვევა შეუძლებელია. იქ ისმის დიდი ხმები, ცხოვრებისაგან განსხვავებული, უთქმელობისგან დაზღვეული იდეითა და აზრით დამუხტული. „დადუმებულა მთაწმინდა, ისმენს დუდუნსა მტკვრისასა, მდინარე ნანას უმღერის რაინდსა-ურჩსა მტრისასა.“ – „რაინდსა ურჩსა მტრისასა“- ამ ფენომენის მემკვიდრით იქმნება ეს დამოუკიდებელი, ხელშეუხებელი, წმინდა სულიერი სამყარო. იგი წახნაგით გამოეყო ერის მთლიან ორგანიზმს და აღსასრულის პირას გაარღვია წყვილიადი, ერის სხეულზე გადაფარებას რომ ესწრაფოდა. მოხუცმა მხსნელის მისია იკისრა. შეგუბებული წინააღმდეგობის უნარს ზღუდე დაუნგრია, იფეთქა სისხლმა და ენერგიამ . ქართული ენის დაცვის ნიჭი გაიფოთლა და ავარვარდა.მთავარი ეს იყო,მთავარი პასუხი გახლდათ და ამ დუმილის დარღვევა.შემდეგ,როდესაც წინააღმდეგობის უნარი გაიღვიძებ,ადვილია დგომაც,ბრძოლაც და გამარჯვებაც.

„მთაწმინდა გულში იხუტებს, საშვილიშვილო სამარეს,
მამადავითსა ავედრებს, აბარებს ქვეყნის მოყვარეს.“

ამიერიდან ის ქართველი ხალხის განძია, არა საფლავი, არა განსასვენებელი!
იქ არსებობის წესის ამეტყველებული ცეცხლი გიზგიზებს. ერი მიდის და სწავლობს ცხოვრების სიბრძნეს. ამ სიმშვიდეში მარად მოუსვენარია თავისი მარადიული შფოთით,იგი

შთამომავლობის ფიქრს მოქმედებისაკენ, შეურიგებლობისაკენ უხმობს. ამ ერთ მთლიან სხეულს-რასაც მნათობი, ცამრგვალი, მთაწმინდა და თავდადებულის საფლავი შეადგენს, აქვს გრანიტის სიმკვრივე. აქ და მხოლოდ ამგვარ წმინდა საფლავთან შეიძლება წარმოთქვას სამშობლოს სიყვარულის ისეთი ჰიმნი, რომელსაც აკაკის განთიადი ჰქვია;

„მგოსანი გრძნობა მორევით თვალს ავლებს არემარესა,
და გულის პასუხს ნარნარად უმღერის ტურფა მხარესა.“

გულისპასუხია ყველაფერი ის, რაც სიმღერის, ჰიმნის, არსებობის წესის სახით დაბადა და განავითარა დიმიტრი ყიფიანის განსასვენებელმა. გულის პასუხია ის -XIX საუკუნის საქართველოს, მისი ისტორიისა და მომავლის გულისპასუხი. ერთბაშად იცვლება ლექსის საგანი. დიმიტრი თავდადებულის პიროვნება ითქვიფება უამრავ მარადიულ სახეში, უერთდება იმ მლოცველების ჯგუფს, მსოფლიო არენაზე ხეტიალის შემდეგ რომ დაბრუნებულა მშობლიურ ქვეყანაში და ტკბილ მიწას მიბარებას ითხოვს. ეს არის ხორცის, ძვლების სულის ვედრება იმ მიწას დაუბრუნონ, რომელსაც უშვია, რადგანაც ამ მიწასა და მის შვილებს შორის ურიცხვი ძაფია გაბმული არა მარტო სიცოცხლეში, სიკვდილის შემდეგაც. თავისი მშობელი მიწა ემახის ყველას. სხვაგან დამარხვა, თუნდაც პატივით და დიდებით-დამარხვას კი არა უპატრონოდ დაგდებას ნიშნავს. შეიძლება ბოლომდე არც უპატრონონ ამ საფლავს, თუნდაც უდიდესი ამაგი გქონდეს იმ მიწის წინაშე, სადაც განისვენებენ (ამის მაგალითად მარტო პეტრე ბაგრატიონისა და იოსებ სტალინის პიროვნებები კმარა). სამშობლოსა და ადამიანის განუყოფელობა და მთლიანობა იგულისხმება აკაკის ბაგით წარმოთქმულ ამ ძლიერ სტრიქონებში. იგი ზედმიწევნით სიზუსტით გხიბლავს.

ყველაფერი სუნთქავს სილამაზით, რადგანაც სამშობლოს განცდაა ეს სილამაზე. სამშობლო ცა-ფირუზ და ხმელეთ ზურმუხტია. ამ შედარების მიზანი არ არის საქართველოს სალამაზის უპირატესობა ამტკიცოს პოეტმა და მკვებხარა შთამომავლები გაუზარდოს ქვეყანას. მისთვის მშობლიური მიწის ანდამატისებური მიმზიდველობა და ამ მიმზიდველობისაგან განუყრელობაა მთავარი. მშობლიური მიწისაგან მოწყვეტა და უცხო გარემოში არსებობა მიუღებელია აკაკისათვის და ასეთი პროცესი ადამიანის სულის დისჰარმონიას იწვევს. იგი იმ ძალით ემახის, იმგვარი ვნებათაღელვით ავსებს, რომ სხვა მხარეში გახედვა და არსებობა არ შეუძლია ძე ხორციელს. ლექსის საგანი ახალი შინაარსით იტვირთება, თავდადებულის საფლავთან დაკავშირებული ასოციაციები წყდება და წარმოიშობა დამატებით სათქმელი. აქამდე თავდადებულობის არსზე გვესაუბრებოდა პოეტი, ახლა კი თითქოს უფრო მარადიულსა და დიადს შეუერთდა მისი გენიალური ნააზრევი --- სამშობლოსაგან განუყრელობის აზრი გვაქვს მხედველობაში. იქმნება გრანდიოზული სურათი. თითქოს ქვეყანას სხვადასხვა დროს გადახვეწილთა არმია მოადგა და ერთად ითხოვენ განკურნებას:

„ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო, ჩემო ლამაზო მხარეო,
სნეული დავბრუნებულვარ, მკურნალად შემეყარეო!“

დიდი პოეტისათვის ობოლია უსამშობლო კაცი, სულით ხორცამდე გამარცვული და უპატრონოდ მიგდებული დედამიწის ვებერთელა სხეულზე. მას დაკარგული აქვს სხეულის წონა, გეზი, განზომილება, სულიერების ეკოლოგიური სრულყოფილება, არყოფნის წყვედიადს უახლოვდება იგი თავისი არსებობით და ეს მდგომარეობა შეგვაგრძნობინებს უმთავრესს, სამშობლოსაგან განუყრელობის უმაღლეს აზრსა და მიზანს. თითქოს სულში გიგანტური რაოდენობის მასა შემობრუნდა მზის სინათლისაკენ:

„ვერ ავიტანე ობლობა, სისხლის ცრემლები ვღვარეო,
წამძლია სულმა და გულმა, შენს ნახვას დავეჩქარეო.“

ერთბაშად იცვლება სამყაროს სურათი, სწორედ სამყაროსი, რადგან აკაკის განთიადში ამაღლებული პიროვნება, დროის უმოკლეს მონაკვეთში ამყარებს აბსოლუტურ კონტაქტს მოცემულ სამყაროსთან. ეს შინაგანი სულიერი სიმაღლის გამოხატულებაა. იცვლება სამყაროს სურათი --- სიცარიელის, სიბნელის, უმიზნობის მდგომარეობიდან ადამიანი ექცევა სინათლის, სრულყოფილობის, დიდი მიზნების სამყაროში. იგი მყარად დგას ნიადაგზე, ძალითა და

ენერგიით ივსება, სამშობლოსაკენ მობრუნებულ არსს ღიმილით ეგებება მთელი მზისქვეშეთი და ზეციური სამყარო:

„წინ მომეგებნენ ღიმილით შენი მზე, შენი მთვარეო,
გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი, მოკაშკაშ-მოელვარეო“.

ეს უდრის არა უბრალო შვებას, არამედ სანეტარო მხარეში მოხვედრას, სადაც აყვავებული ბედნიერების ყველა ფორმა. ამ ბედნიერების შემოგება გახდა საჭირო სამშობლოსაგან მოწყვეტილი კაცის გულისა და სულისათვის. სხვა დატვირთვა აქვს ლექსის სტრიქონებს: აქ მყოფთა შვილებმაც იცოდნენ მამულის ფასი, იცოდნენ სამშობლოს არსებობის დიდი მნიშვნელობაც განიცადონ. უწინარესად ამგვარი განცდის უნარი შეიძინოს და რასაც ყოველდღიურად ხედავს, უმნიშვნელო არ მოეჩვენოს! ის სამშობლოა, რომლის ხავერდოვან მკერდს შიშველი ხელისგულებით ვეხებით ხშირად და ზოგჯერ ვერ ვაფასებთ. ეს მზერა გახსნილია აკაკის ლექსით, გაჭრილია ფანჯარა დღიდან „განთიადის“ დაწერისა. დგას ქართველი კაცი „ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტ“ სამშობლოში სულ სხვაგვარად მლოცველი, სხვანაირად დამნახავი; სამშობლო ყოველთვის უყვარდა, თვით უნაცვალეობა არაერთგზის, მაგრამ ასე დანახული სამშობლო აკლდა ქართველი კაცის სულს, რასაც „განთიადის“ სტრიქონების კითხვისას განიცდის.

ახლა კი იმის შესახებ, თუ რა ცეცხლი დატრიალებულა თურმე ქართველი კაცის გულში და უკვე უნდა სძლიო კეთლშობილურ ეგოიზმს შენს თავში, უკვე არც შენ და არც პოეტს არ გასურთ მხოლოდ ქართველი კაცის გრძნობად გეგულებოდეთ მგავსი განცდები. უკვე გეგულებათ ამ ლირიკულ გმირში დედამიწის ყველა მხრის შვილი, საკუთარ სამშობლოში დაბრუნებული რომ ევედრება მშობელს მიღებას და მკურნალობას. მთავარი ისევ და ისევ სამშობლოა, მთავარი კვლავ სამშობლოს მიწით ადამიანის ორგანიზმის განკურნებაა, იმ კატასტროფის დანახვებაა, რაც ადამიანს მოელის სამშობლოსგან მოწყვეტის შემდეგ. სწორედ ამ სულიერი (შესაძლოა ფიზიკურისაც) კატასტროფისაკენ მიგვანიშნებს პოეტი და გვიჩვენებს მისგან თავისდაღწევის გზებს.

„გულში იფეთქა სიამემ, სევდები უკუყვარეო,
ია და ვარდი დამჭკნარი ხელახლა გამიხარეო“.

სევდები უკუყვარეო - იქ, იმ წიაღში გადაიყრის გული სევდას, სადაც აქამდე ჩაძირული იყო სამშობლოსაგან მოწყვეტილი კაცის ფიქრი. იგი ერთბაშად განიტვირთა სევდის სიმძიმისაგან. აღტაცება და აღმაფრენა ამსუბუქებს ქვასავით დამძიმებულ სხეულს. სამყაროს არსებობის კანონზომიერება კი გამიზნულ მოძრაობად აქცევს ყველაფერს, ადამიანთა საზოგადოებისათვის სამშობლო ყველაფერია. მასში იმდენი ელემენტია გადადნობილი, რომ თუნდაც ერთი ელემენტის გამოყოფა და ჩამოცილება აღემატება ყოველგვარ ძალას. ამიტომ არ იფრქვევა მსოფლიოს მრავალფეროვნება ერთფეროვნებაში. ის უმაღლეს არაფრად აქცევს მოწყვეტილ სხეულს, დიდი დამყრობლური თუ სხვა მიზნებით სამშობლოდან გადახვეწილ ხალხს, ვიდრე მისცემდეს საშუალებას სხვის მიწაზე ზეიმისას. ამგვარი ზეიმი საბოლოოდ გამორიცხულია. ის, როგორც გამონაკლისი, შეიძლება დროებითი იყოს (ი. ჯულაშვილი, ლ. ბერია, კ. ბაგრატიონი, ს. ორჯონიკიძე, დაუდ-ხან უნდილაძე და სხვ) და მხოლოდ ილუზიებით იტყუებენ თავს.

აკაკი წერეთლის ლირიკული გმირი ლოცულობს მშობლიურ ქვეყანაზე:

„ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო, სულის ჩამდგმელო მხარეო,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები, შენზედვე მგლოვიარეო?...“

სულის ჩამდგმელო მხარე არსებობს როგორც დაუშლელი, დაუნაწევრებელი ფენომენი. უზარმაზარი დროის გამოცდილებამ დაადასტურა ეს ჭეშმარიტება. მისი წყალობით გაჩენილი საგანი უნდა გრძნობდეს ამ საიდუმლოს არსებობას. ამიტომ ავალებს პოეტი ჩვენს ფიქრს განსაკუთრებულ მობილიზებას. ეს ჭეშმარიტება სრულად უნდა გავაცნობიეროთ. სამშობლოსთვის სიკვდილი, სამშობლოსთვის მღელვარება მისი სულიერი მოთხოვნაა. ისევ უნდა მოვერიოთ ჩვენს წმინდა ეგოისტურ ვნებათაღელვას და აკაკი წერეთლის ნებით

დავინახოთ სურათი რაღაც გრანდიოზული კოსმიური მოგზაურობიდან დაბრუნებული ადამიანებისა, სათითაოდ რომ ევლებიან მშობლიურ მხარესა და მიწას.

„ნურც მკვდარს გამწირავ, ნურც ცოცხალს, ზე კალთა დამაფარეო,
და რომ მოვკვდები, გახსოვდეს, ანდერძი დავიზარეო:
დედაშვილობას ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმაზარეო;
ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო, ჩემო სამშობლო მხარეო!“

პოეტის აზრით, ადამიანის და მით უფრო ქართველის, ყველაზე დიდი სათხოვარი ამქვეყნად ის არის, რომ მშობლიურ მიწას მიაბარონ. მას უფრო დიდი სათხოვარი არც შეიძლება ჰქონდეს. დღეს კოსმიური ნავიგაციისა და გლობალიზაციის ეპოქაში, როდესაც ორ მილიონამდე ქართველი უცხო მიწაზე დაეხეტება ლუკმა-პურის საძებნელად, კიდევ უფრო მშობლიური, მახლობელი და ჟრუანტელისმომგვრელი ხდება „განთიადის“ სტრიქონები. უფრო ძლიერად უხმობს თავისკენ ყოველ უცხოეთში გადახვეწილს საკუთარი მიწის მშობლიური წიადი. უფრო საგრძნობი ხდება დიდი მასშტაბებიდან სამშობლოს მონატრება და უკან დაბრუნებული ყოველი ქართველი უფრო დაზუსტებით იგრძნობს სწორედ თავისი მშობლიური მხარისგან განუყრელობას. „განთიადი“ მომავლის ქმნილებაა. პარტიკულარიზმისაკენ კი არ ეზიდება ადამიანის სულს, არამედ მას იცავს უზუსტობისაგან, უსაყრდნობისაგან, სამყაროში გაბნევისაგან და ხელს უწყობს მის სრულყოფასა და სამშობლოს ცათა სასუფეველში განფენას.

უცნაური ბედი დაჰყვა აკაკის „სულიკოს“. მიუხედავად იმისა, რომ მთელი საქართველო მღეროდა, არავინ იცოდა ვის, ან რას გულისხმობდა პოეტი ამ ლირიკული შემოქმედების ადრესატში. სულიკოში ხან გარდაცვლილ სატრფოს ხედავდნენ და ხან დამონებულ საქართველოს. ასე გაგრძელდა ლამის ერთი საუკუნე, ვიდრე ცნობილმა კრიტიკოსმა ა. ბაქრაძემ არ ამოიკითხა „სულიკოს“ საიდუმლო - ლექსის ჭეშმარიტი აზრობრივი შინაარსი.

აკაკი ბაქრაძის სტატია „სულიკოს“ შესახებ გასული საუკუნის 80-იან წლებში დაიწერა და შემდეგ შევიდა მის ვრცელ გამოკვლევაში „აკაკი წერეთელი“ (ჟურნალი „განთიადი“ № 11-12, 1992 წ.).

ვასილ ბარნოვის აზრით „სულიკოში“ გამოხატული იყო სამშობლო-სატრფოს ძებნის ტკივილი; გრიგოლ რობაქიძე ფიქრობდა, რომ „სულიკო“ სატრფო-მშვენიერების ძიებაა. ა. ბაქრაძე კი მიიჩნევს, რომ „სულიკო“ დაკარგული ღმერთის ძიებაა. ამ თვალსაზრისამდე მკვლევარი, პირველ რიგში, იმ გარემოებამ მიიყვანა, რომ ზოგადად აკაკის შემოქმედების ერთ-ერთ ძირითად თემას დაკარგული ღმერთის ძიება წარმოადგენს და ისიც იწყებს ღმერთის, ანუ საყვარლის ძიებას. საყვარელი რომ ღმერთის ეპითეტია, ამას პირდაპირ გვეუბნება ვახტანგ მეექვსე „ვეფხისტყაოსნის“ კომენტარებში. სასულიერო მწერლობაც ადასტურებს ამას და, რაც ამჯერად ჩვენთვის მთავარია, აკაკიც იზიარებს ამ აზრს:

„სიყვარული კავშირია ამ ქვეყნის და იმ ქვეყნისა,
ოიგვია მაცხოვარი, „მაღლი“ კაცთა გამოხსნისა“.

(„რჩევა“)

პოეტი ერთნაირად მიმართავს ქრისტესა და სიყვარულს, ერთნაირად უწოდებს ორივეს - ქვეყნისა და ცის შუამავალსა და კავშირს:

„ცით მოვლენილო, ქვეყნად შობილო, ცისა და ქვეყნის შუა კავშირო!“

(„ქრისტე აღსდგა“)

„შენ, სიყვარულო! ცისა და ქვეყნის კავშირო და თან შუამავალო!“

(„ქებათაქება“)

საყვარლის, ანუ ღმერთის ძიებას უშედეგოდ არ ჩაუვლია. პოეტმა იგი იპოვა ვარდში, ბულბულში, ვარსკვლავში.

ბაქრაძის აზრით, ერთადერთი, რაც შეიძლება იყოს შენახული, დამარხული ვარდში, ბულბულსა და ვარსკვლავში, არის უზენაესი, რადგან იგი ყველგან სუფევს: „მონოთეისტური რელიგიისათვის ღმერთის ყველგან განფენილობის იდეა უდავოა, ჭეშმარიტებაა“.

გარდა ამისა, უნდა ვიფიქროთ, რომ „სულიკოში“ გამოსახული ვარდი, ბულბული და ვარსკვლავი ემანაციის პრინციპის თვალსაჩინო გამოხატულებაა, ვინაიდან **პეტრე იბერის** არეოპაგეტიკის თანახმად, ღმერთი თვითონ არის გამობრწყინება ყოველი იერარქიული გამოცხადებისა - „ყოველთა შორის იცნობების ღმერთი“. ასე რომ ვარდშიც, ბულბულშიც და ვარსკვლავშიც ღმერთის არსებობა ვლინდება, რადგან თავის მხრივ, ამ მატერიალურ საგანთა არსებობაც შემოქმედზე, შემოქმედებით აქტზე მიანიშნებს.

„სულიკოში“ მოძრაობა, ანუ ღმერთის ძიების პროცესი მიმდინარეობს ვერტიკალურად: ქვევიდან - ზევით, მიწიდან - ცისკენ. ე.ი. ამაღლების პროცესია ნაჩვენები: საერთოდ, **აკაკის** პოეზიაში მოძრაობა ყოველთვის ქვევიდან ზევით არის მიმართული. ესეც განაპირობებს იმას, რომ „აკაკის ლექსების დიდ ნაწილს საგალობლის ხასიათი აქვს,“ - აცხადებს **ა. ბაქრაძე** და იქვე დასძენს, რომ უყურადღებოდ არ დარჩეს „სულიკოში“ ნათქვამი ფრაზა: „სამად დაშლილა ის ერთი: ვარსკვლავად, ბულბულ, ვარდადო,“ ვინაიდან ქრისტიანული კონცეფციის თანახმად, ღმერთი სამპიროვანი არსებაა და ვარსკვლავი, ბულბული და ვარდი რომ სამებას გამოხატავს, ამაზე აშკარა და პირდაპირი მინიშნებაა ლექსში. ამჯერად, ამ კონკრეტულ სტრიქონში მოძრაობა ზევიდან ქვევით, ციდან მიწისკენ ხდება: ვარსკვლავი - ბულბული - ვარდი. ეს კი უფლის მოვლინების სურათია.

საყვარლის პოვნა რომ უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებს სასოწარკვეთილ პოეტს, ამას **აკაკი ბაქრაძე** ასეთ ახსნას უძებნის: „რამ შეიძლება მიანიჭოს ადამიანს ესოდენ უზომო სიხარული? პასუხი შეიძლება ერთი იყოს: დაკარგული ღმერთის პოვნამ. ამ სიხარულის განმასახიერებელი უჭკნობი მარგალიტია, „სულიკო“.

ცნობილი ლიტერატურათმცოდნე **ამირან გომართელი** „სულიკოს“ გენეზისს **დავით გურამიშვილის** „ზუბოვკას“ უკავშირებს: „ზუბოვკას“ უწყვეტად გასდევს ფრაზა „სად წავიდა, ვერა ვნახე ჩემი საყვარელი“. სულიკოში კი ამოსავალი ფრაზაა: „საყვარლის საფლავს ვემებდი, ვერ ვნახე დაკარგულიყო.“

დავით გურამიშვილის სტრიქონები აშკარად ცხადყოფს, რომ მატერიალური სამყარო ღვთაებრივი შემოქმედების შედეგია, ღვთაებრივი გამოვლენაა. გურამიშვილისეულ მრწამსს თუ „სულიკოზე“ გავავრცელებთ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ცაზე მოკიანე ვარსკვლავი მნათობიც არის და ღვთის შემოქმედების მაუწყებელიც. ასევე, ბულბული და ვარდიც ღვთაებრივი შემოქმედების გამოვლენაა, მათი არსებობაც შემოქმედზე მიანიშნებს. ამდენად, **აკაკის** „სულიკოშიც“ ის ზოგად ქრისტიანული აზრი დომინირებს, რომ მატერიალური სამყარო ღვთაებრიობის ნაწილია, მისი გამოვლენა, მისი გამგენა-ემანაციაა. ის ორპლანიანი ნაწარმოებია და მისი მეორე რელიგიური პლანი, მთელი საუკუნის ბურუსით იყო მოცული. მას შემდეგ, რაც **ა.ბაქრაძის** წყალობით სრულიად ცხადი და თვალნათელი გახდა, როგორც ლექსის სახის მეტყველების შინაარსი, ისე მისი ავტორის ღრმა რელიგიური მსოფლმხედველობა, ორიოდ სიტყვით ლექსის სათაურსაც შევხვით. „სულიკო“ კნინობით-ალერსობითი ფორმაა სიტყვისა „სულო“, რომელიც აკაკის ლექსთან დაკავშირებით, მაცხოვრის ეპითეტად სახელდება ქართულ პოეზიაში, რაც დიდი არგუმენტია და იმის მართებულობაში გვარწმუნებს, რომ **აკაკის** გენიალური ლექსის „სულიკოს“ სათაურიც, უდავოა, ღმერთის ერთ-ერთ ეპითეტს გამოხატავს.

ასევე ღრმა ფილოსოფიურ-თეოლოგიური მოსაზრებებით არის გაჟღენთილი **აკაკის** სხვა ნაწარმოებებიც-თორნიკე ერისთავი, პატარა კახი, ნათელა, ჩონგური, ბაში-აჩუკი და სხვა. თუმცა მისი როგორც დიდი შემოქმედის წარმოსადგენად ამ სამი ნაწარმოების განხილვაც სავსებით საკმარისია.

საერთოდ **აკაკი წერეთელი** როგორც ზოგადქართველური, ისე ზოგადკავკასიური ხასიათის განსახიერებად უნდა წარმოვიდგინოთ. ის თითქოს საგანგებოდ მოქსოვილი ხატია ქართველური ბუნებისა. ასეთი თვალთახედვით სრულებითად არ მცირდება არც **რუსთაველის**, არც **გურამიშვილის**, არც **ტატოს**, **ილიას**, **გალაქტიონის**, **ვაჟასა** და სხვა ტატანების პიროვნული ღირსებები. მათ აქვთ თავიანთი განუმეორებელი ინდივიდუალობა და უპყრიათ ქართველი კაცის ფიქრი, ატარებენ მის მიმე ხვედრს. **აკაკი** საყოველთაო ქართველურობის

ხატად და სიმბოლოდ აღიქვა ქართველმა ხალხმა. ხასიათში, ცხადია, ისიც ატარებს იმერელი კაცის ამა თუ იმ თვისებას, მაგრამ მათ ისეთი დიდი გამოხატულებები არ ჰქონიათ, რომ ზოგადქართველობის ხატის პროპორციულობის კანონზომიერებები დაერღვია. სახელი „აკაკი“ უკვე თავისთავად მოიცავდა მთლიან საქართველოს, მისი კუთხეების შესაკრებელს, ქართველი კაცის ტიპს, საერთოდ, ყოველგვარი დაკონკრეტებისა და დაზუსტების გარეშე. ზოგჯერ მისი უსაზღვრო გონება სცილდებოდა ზოგადქართველობის საზღვრებს და ზოგადკავკასიურსაც მოიცავდა (გამზრდელი, ნათელა, თორნიკე ერისთავი და სხვა.). თუმცა ახლო მდგომთათვის ძნელი შესამჩნევი არ იყო მისი გამორჩეული ნიშან-თვისებები, მშობლიური კუთხის, ან სულაც სოფლის დამლა (სავანე იყო მისი პოეტური აღმადრენის მასაზრდოებელი ერთ-ერთი წყარო), ქცევასა და მოძრაობაში გამოვლენილი. მაგრამ იგი დღითიდღე წყდებოდა ამ ერთი კონკრეტული ადგილის მაგნიტურ ველს და სულ უფრო ფართოდ წარმოაჩენდა საერთო ქართველურ ბუნებას. ყველა მწერალს თუ ხელოვანს შვენიოდა ის დიდი ნიშანი, რაც მშობლიურ კუთხეს განასახიერებდა. **ილიას-კახეთის შვილობა, ბარათაშვილს ქართლისა, ვაჟას-ფშაველობა, ყაზბეგს-მოხველობა, კლდიაშვილს და გალაქტიონს-იმერლობა, კონსტანტინეს-მეგრელობა, გიორგი შერვაშიძეს-აფხაზობა** და ა.შ. არც ერთ ბუმბერაზს არ ამცირებდა ეს კონკრეტულობა. ასევე ამშვენებდა აკაკი წერეთელს ქართველი კაცის ხატად ყოფნა, საერთო ქართველური ბუნების განსახიერება და ეს თვისება მას არავისზე მაღლა არ აყენებდა. ეს არც აკაკის რაღაც არარეალურ ამადლებას გულისხმობდა სხვებზე, უბრალოდ, მასში ქართველი კაცისაგან დანახული საყოველთაო ხატი უნდა დავინახოთ. მას განგებამ დააკისრა ეს საერთო ნიშნები ეტარებინა თავისი ნატურით და ასე ევლო თანამომძეთა შორის.

საქართველოს სათაყვანო პოეტის, მგოსნის სახით **აკაკი წერეთელი** თავისთავში ატარებდა სწორედ იმ თვისებებს, რომლითაც საქართველოს სხვადასხვა კუთხის შვილები ერთიანდებიან ქართველებად, რაც მარადიული ქართული ბუნების განსხეულება და დადგინებაა ამავე დროს. მან ბევრი იმოგზაურა სამშობლოს კუთხეებში და ისეთი განცდა სუფევდა თითქოს, ყოველ კუთხეს დიდ შორეულ გზაზე გასტუმრებული მისი აღზრდილი შვილი უბრუნდებოდა სახელოვანი, სიბრძნით და დაყურსული პირმშო. საქართველოს ყოველი კუთხე გულში იკრავდა თავის საამაყო შვილს და ეს ხდებოდა ისე ბუნებრივად, ისე გულწრფელად, ისე მძაფრად, რომ თავისთავად გულისხმობდა ქვეყნის სხვადასხვა კუთხის ერთმანეთთან მისვლას და ოდინდელი ძმური სიყვარულით შეერთებას. ეს ერთიანობა კარგად შენიშნა დიდმა ილიამ. მან დაინახა აკაკის სულში არსებული ის ანდამატი, რომლის მიმზიდველობა წარმოადგენდა ქართველთა დიდი ხნის ნატვრასა და ოცნებას-ფიქრით, საქმით, გულით გაერთიანებული ენახა საქართველოს კუთხეები. რამდენი საუკუნის ნატვრა იყო ეს, როგორ ჯავრობდა ამ „დაკუწმაწებს“ დიდი **ილია**, როგორ ემსახურებოდა მთლიანობის დამკვიდრების მაღალ მიზანს. საქვეყნო, ყოველდღიური საქმიანობით დამძიმებული დიდ ილიას არც ჰქონდა დრო ასე ემოგზაურა, თუმცა მასაც რაოდენ დაშვენდებოდა ქართველობის ერთ ტამარში შეყრა და მათთან შეხვედრა. პროფესიონალი პოეტი-მგოსნის, ქართველთა მიერ ტკბილხმინანობის გამო ბულბულად წოდებული **აკაკის** ნატურა იყო საჭირო იმისათვის, რომ ერთმანეთთან ეს დიდი მიმოსვლა და სტუმარ-მასპინძლობა შემდგარიყო, რაც სამუდამოდ დაუკავშირდა აკაკის სახელს. ეს ერის ნათესაური, სისხლხორცეული სიყვარულის ეროვნული მოძრაობა მოვლენის სათანადო სიმადლემდე ავიდა. საქართველოს ისტორიის სიღრმეში ჩამარხული ერთიანი და განუყოფელი საქართველოს ფსიქოლოგია გაცოცხლდა თითქოს, **აკაკის** მოჰქონდა ამ ერთიანი ფსიქოლოგიით აღზრდილი ქართველი კაცის სულიერი სიმდიდრე, მშობლიური ჰანგი, სიკასკასით (სიკასკასე და მკლავის ძალა-პოეტის საოცარი გამოთქმა) აღტაცებული სულიერი, დაუშრეტელი ენერჯის ძალა და სიციცხლე. სევდიანი და ჩუმი, კეთილშობილი და პესიმისტი, მხნე და შემართებული ერთმანეთს ცვლის პოეტის სულში. მას ჰქონდა დიდი ტვირთი, ილიასთან ერთად, ყველა იმდროინდელი სატკივარი და საწუხარი თანაბრად გაენაწილებინა. თუ ილია არა, ალბათ აკაკი პოეზიაში ასეთი ლაღი ვერ იქნებოდა, და

არა იმიტომ, რომ მისი პოეტური აზროვნება სხვანაირად მოგვევლინებოდა. უბრალოდ, მას არ ეცლებოდა ამ სიმბიომებს ქვეშ მოქცეულს მარადიული ქართული ლაღი გენების გასაცოცხლებლად. ილიას სილალისათვის არ სცალოდა, ის ატლანტიკით შედგომოდა საქართველოს ცაზე ჩამომხობილ უბედურებათა სარქველს. ქვეყნის ლაღ ხმას, თვით სევდასა და ნაღველში მორაკრაკეს. ეს ატლანტი სჭირდებოდა, რომ ქართველური სულის ტოტები არ დაღეწილიყო. საქართველოს აღდგენის, განახლების რწმენას აკაკის ლირიკული, ჰაეროვანი ჰანგი სჭირდებოდა, რომ სევდასა და ჯავრს არ ჩაეკლა ქართული ხასიათი და არსებობა მარტო ტანჯვად არ მოჩვენებოდა. არა და იყო ამის საფრთხე, მაგრამ მაშინ აკაკის, ილიას, იაკობის, ვაჟასა და მათდარი მოღვაწეების წყალობით საქართველო და ქართული სული გადაგვარებას გადაურჩა.

ასეთი გადაგვარების და განადგურების არანაკლები საფრთხეა დღესაც, როცა ერის არსებობის საკითხი უმწვავესად დგას და ჩვენი ზოგიერთი მეზობელი გზასაცილებული ჩვენი მოძმე სეპარატისტების ხელით ცდილობს ქართველისა და მისი მდიდარი სულის გაქრობას. ამიტომ სწორედ აკაკის და მისი მსგავსი ერისშვილების ნიჭი და შემართებაა საჭირო, რათა შეიქმნას „გამზრდელის“, „სულიკოსა“ და „განთიადისა“ და ა.შ. დარი სულის გამამდიდრებელი ნაღვაწები, რომლებიც ერთნაირად მოხიბლავდა ქართველსაც, აფხაზსაც, ოსსაც და სხვა კავკასიელთაც ერთიანი, მძლავრი, განუყოფელი ქართული თუ კავკასიური სახელმწიფოს შექმნისათვის, რომელიც ისე, როგორც წარსულში(იგულისხმება კავკასიური თუ ევროპეიდული რასა) სათავეს დაუდებდა ერთიან კულტურასა და საკუთარ წონად სიტყვას ეტყოდა მსოფლიო ცივილიზაციას.

NATURE AND SPIRITUALITY DEVELOPMENT ACCORDING BY AKAKI TSERETELI

Adeishvili T. Berdzenishvili N.

Summary: The paper presents one of the main aspects of Akaki Tsereteli's work on the problems of nurturing, governess increased relationship and enhancing human spirituality. Human must be noble by nature; simple burning will not give you the desired results, however this does not explain the sense of responsibility to the Governess. Governess up dies first, then guilty. To blame nature and to wash hands like Pilate is the second crime to eradicate the human soul. Such decision of the grower is made in the behavior of Sapar Beg and well-behaved Batu Abkhazian. Therefore, Haji-Usub suits himself. Maintaihihg morality and perfecting the soul requires complete self-sacrifice and maximum energy for the homeland, just as Dimitri Kipiani does for his homeland and for Chris for humanity as he does. Taking advantage of oneself, blaming causes and consequences for others means preparing the ground for a greater crime.

Akaki Tsereteli is really a good general Georgian and general Caucasian in his efforts to solve this problem and to solve it properly.

Key words: Nature, spirituality development.